

לחלק קבוע ובלתי־נפרד מחייהם של בני־ישראל, שכל ניתוק ממנו הוא זמני בלבד. וכדברי הרמב"ם: "בעל תשובה... שכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו... מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהם כובשים יצרם יותר מהם".

ולכן מצינו שהשמחה שבשמיני־עצרת ושמחת־תורה - גמר ושלמות "חג האסיף" - קשורה לנתינת הלוחות השניות ביום הכפורים, בעקבות חזרתם של בני־ישראל בתשובה.

זוהי הסיבה לכך שהפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" מופיע דוקא בקריאת התורה של יום שמחת־תורה (ולא בזו של חג השבועות): משמעותה של "מורשה" היא, כדברי רש"י, "אחזנה ולא נעזבנה" - בדומה ל"שדה אחוזה", שמכירתה היא זמנית בלבד, ובסופו של דבר היא חוזרת לבעליה; ומעלה זו שבתורה מופיעה בגלוי דוקא בשמחת־תורה - לאחר שבני־ישראל חזרו בתשובה על חטאם, והוכיחו בכך שהתורה היא חלק בלתי־נפרד מחייהם, וסוף־כל־סוף תמיד ישובו אליה.

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

אוצר לקוטי שיחות

מאת כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן
מליובאוויטש

ברכה - שמח"ת

ג' תמוז
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאה

סיכום

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב.

ופרש"י: מורשה היא לקהילת יעקב - אחזנה ולא נעזבנה.

ביאור הביטוי החריג שנקט בו רש"י - "אחזנה ולא נעזבנה":

המלה "אחזנה" שבדברי רש"י אינה מלשון אחיזה, אלא מלשון אחזה. בכך מבאר רש"י את כוונת הכתוב "מורשה קהילת יעקב": כוונת הכתוב בהשוואת התורה לירושלם אינה לירושלם רגילה, שאותה ניתן למכור וכדומה, אלא לירושלם במובן של "שדה אחזה" (החוזרת לבעליה ביוכל) - ירושה שלא ניתן למכור אותה או לאבד אותה לצמיתות, שכן היא קשורה לבעליה בקשר בליינתק.

בדברי רש"י אלה רמזים "עניינים מופלאים":

מבואר בדברי חז"ל, שהסיבה לכך ששמחת חג הסוכות גדולה משמחת שאר הרגלים נעוצה במצב התבואה בכל אחד מהרגלים: חג הפסח הוא ב"חודש האביב", שבו התבואה עדיין אינה בשלה, ולכן אין בו שמחה; חג השבועות הוא "חג הקציר", שבו התבואה כבר נקצרה - אך השמחה עדיין אינה שלמה, מאחר שהתבואה עדיין בשדה; ואילו חג הסוכות הוא "חג האסיף", שבו התבואה נאספת אל הבתים וניתן ליהנות ממנה, ולכן בחג זה השמחה היא שלמה.

ומשמעות הדברים ברוחניות:

חג הפסח - זמן יציאת מצרים - מסמל את האמונה, שהיא היסוד לעבודת ה', אבל אין בה עדיין עבודת ה' בפועל, ולכן אין בו שמחה; חג השבועות - זמן מתן-תורה - מסמל את קבלת התורה והמצוות במחשבה ובדיבור ("נעשה ונשמע"), אבל עדיין לא במעשה, ולכן השמחה בו אינה שלמה; ואילו חג הסוכות - חג האסיף - מסמל את הגשמת התורה והמצוות בפועל, בחיי היום-יום, ולכן השמחה בו היא שלמה - "שמחה של מצוה".

אך יש לתמוה על כך: איך אפשר לומר שהתקופה שבין חג השבועות לחג הסוכות היא תקופת ה"אסיף", שלמות קיום התורה והמצוות - והרי דוקא בתקופה זו מצינו שבניישראל נכשלו בחטא החמור ביותר, חטא העגל?

אלא שהיא הנותנת: העובדה שלאחר חטא העגל חזרו בניישראל בתשובה ואזכו לסליחה ולמחילה - היא ההוכחה לכך שקיום התורה והמצוות הפך

תוכן הענינים:

2.....	פתח דבר
3.....	הקדמה
5.....	מבוא
9.....	"אוצר לקוטי שיחות" ברכה - שמח"ת
15.....	סיכום

ב"ה

פתח דבר

הננו מוציאים לאור "אוצר לקוטי שיחות", והוא ליקוט מתוך ל"ט כרכי לקוטי שיחות לכ"ק אדמו"ר זי"ע, בעריכת מערכת "תורת חב"ד לבני הישיבות".

פרטי העריכה מופיעים בהקדמה.

תקוותנו שהלימוד בשיחות יעורר להמשיך ולעיין בכל השיחות שבסדרת לקוטי שיחות.

הוצאת ספרים קה"ת

ערב יום ההילולא ג' תמוז ה'תשע"א

שיש בו נסיונות שלא הורגל בהם – האמנם יוכל לעמוד גם בנסיונות ההם? – זאת אין לדעת⁴⁹.

ודוקא בעל־תשובה ש"טעם טעם חטא ופירש ממנו", הנה כיון שכבר היה במצב ההפכי כו', ובכל זאת "פירש ממנו וכבש יצרו", הרי הדבר מבטיח בבירור שהוא יסאר בצדקותו⁵⁰ – וזהו תוכן המעלה דבעל־תשובה.

בסגנון אחר קצת: דוקא בעבודת התשובה בא לידי ביטוי ענין זה שעבודת השם נחקקת במציאותו של איש ישראל באופן שאי אפשר לעקור את הדבר ממנו, ולכן אפילו לאחר שנכשל בחטא, ומעשה זה הפרידו רח"ל מהקב"ה, אין לו מנוחה עד אשר ישוב לעבודתו יתברך. וזה נובע מכך שבפנימיות נפשו "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו"⁵¹, והדבר אינו נותן לו מנוח עד אשר הוא עושה תשובה⁵².

ולכן הנה הגמר והשלימות דחג האסיף (השמחה של שמיני עצרת ושמחת תורה) נקבע בקשר לנתינת הלוחות השניות, שניתנו בקשר לעבודת התשובה של עם ישראל – כי דוקא ע"י התשובה נעשית ה"אסיפה"⁵³ האמיתית, באופן שעבודת השם נחקקת בתוך מציאותו של איש ישראל.

(49) וראה תניא פ"ל.

(50) עיין רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב "זיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב כו' לעולם" (ובפשטות בא בהמשך למ"ש בהלכה א שם "אי זו היא תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו... ובמדינה שעבר כו' ופירש כו').

ומ"ש בלקוטי תורה ואתחנן (ט, ד) דבעל תשובה "צריך שמירה מעולה שלא יחזור לסורו" – היינו רק במדרגה תחתונה בתשובה (כמפורש בספר המאמרים תש"ה ע' 42); אבל במדרגה עליונה דתשובה, הרי אדרבה, הבעל תשובה יותר "מובטח" מצדיק, ככפנים.

(51) תניא ספכ"ד.

(52) וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ו (ס"ע 53 ואילך [במהדורה זו – שיחה א לפרשת וארא ס"ט]) שטעם זה, אצל בני ישראל בכחה של תשובה לבטל הרע ולעקור החטא לגמרי, משא"כ אצל בני נח התשובה מועלת רק (מכאן ולהבא) למנוע העונש. ע"ש באורך.

(53) וכפי' תיבת "עצרת" – "כנישין" (תרגום אונקלוס פינחס כט, לה), התאספות והתקבצות. וידוע דשמיני עצרת ענינו קליטה (דרושי שמיני עצרת בלקוטי תורה וכו').

ח. וע"פ כל הנ"ל תובן שייכות הפסוק "תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" לשמחת תורה דוקא:

זה שהתורה היא ענין של "מורשה" אצל ישראל, מורה (כפי שרמזו רש"י, כנ"ל ס"ב) שישראל נשארים קשורים ואגודים בתורה בכל מצב ובכל תנאי, בדוגמת שדה אחוזה, שאפילו כשהיא יוצאת מרשות הבעלים, אין זה אלא לפי שעה, וסוף סוף הרי היא חוזרת (ביובל).

וענין ירושה זה שבתורה בא לידי גילוי בעבודת התשובה, שהוראתה היא שהתקשרות התורה לעצם מציאותו של אדם מישראל היא עד כדי כך, שאינו יכול להיות נפרד מהתורה, ואפילו כאשר נפרד רח"ל מהקב"ה, הרי זה רק לפי שעה, וסוף סוף בוודאי הוא חוזר למציאותו האמיתית – עבודת השם.

ומטעם זה גם ענין "מורשה קהילת יעקב" קשור (לא לחג השבועות, זמן מתן תורתנו, אלא) לשמחת תורה דוקא, אשר נקבעה על נתינת הלוחות השניות שניתנו ע"י התשובה דישראל.

וזהו גם השייכות לענין "גמרה" (סיומה) של תורה, שהוא הטעם בפשטות לשמחה דשמחת תורה – כי "גמר" ושלמות לימוד התורה הוא בזה שנעשים התורה ואיש ישראל "כולא חד";

וזה בא לידי ביטוי בעבודת התשובה דוקא⁵⁴, המבטאת ומגלה שהתורה נחקקה בעצם מציאותו של איש ישראל, ולפיכך אין קשר זה יכול להבטל בכל מצב שבעולם – וכלשון הידוע⁵⁵: ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד.

(משיחות יום שמחת תורה תשל"ז,

שמחת בית השואבה תש"כ

– לקוטי שיחות חלק כט, ברכה שמחת תורה

בתרגום ללשון הקודש)

(54) להעיר מלקוטי תורה בלק (עג, סע"א) ועוד.

שהעליה נדשמות ע"י ירידתם לעולם הזה היא מה שנעשים בחינת בעלי תשובה.

(55) ראה זהר ח"ג עג, א.

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מגישים בזאת לקהל לומדי התורה ומבקשיה את שלושת כרכי סדרת "אוצר לקוטי שיחות – מהדורת בני השיבות".

• • •

שלושים ותשעת כרכי ה"לקוטי שיחות" של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הם מים שאין להם סוף, שפע ביאורים ורעיונות בכל חלקי התורה. אך דוקא בגלל השפע הרב בכמות ובאיכות, רבים הם המתקשים למצוא לעצמם נתיב בים גדול ורחב זה, אם מתוך קושי למצוא נקודת התחלה ואם מתוך יראת ההיקף העצום.

קיבלנו על עצמנו משימה לנסות להתגבר על קשיים אלו, ולהגיש לפני הציבור התורני טעימה ראויה מה"לקוטי שיחות". לשם כך בחרנו לכל פרשה ומועד שלוש שיחות, המייצגות שלושה תחומים כלליים שבהם עוסקות השיחות שב"לקוטי שיחות":

א. פשוטו של מקרא – שיחה העוסקת בתחומים הקרובים לפשוטם של דברים (בסוג זה נכללות רבות מהשיחות הנפלאות המבארות את פירוש רש"י על התורה בדרך "פשוטו של מקרא", בשיטה החדשה שסלל רבנו זי"ע);

ב. חסידות בפרשה – שיחה המבארת עניין מענייני הפרשה או המועד בדרך החסידות ופנימיות התורה;

ג. סוגיא בפרשה – שיחה המבארת נושא עיוני, בגמרא או בהלכה, מענייני הפרשה או המועד.

חשוב לציין שהשיחות כולן הן כתלמוד בבלי, הבלול מכל חלקי פרד"ס התורה: בכל שיחה העוסקת בביאור הפשט או צוללת לעומקה של סוגיא – יש גם ביאור על פי חסידות, וכן להפך. ובכל זאת, על-פי רוב ניתן לחלק את השיחות לשלושה סוגים אלו על-פי עיקר העניין הנדון בהן.

השיחות שנבחרו הינן דוגמא בלבד ומהוות פחות מעשירית מתוך השיחות שבסדרת "לקוטי שיחות". אבל בהחלט הינן "חתיכה הראויה להתכבד", וניתן לטעום בהן את טעמם הערב והנדיר - וניתן אף לומר: הבלעדי - של ה"לקוטי שיחות".

ואידך - זיל גמור.

• • •

עמל רב השקענו בתרגום ללשון הקודש של השיחות שהופיעו במקורן באידיש (כשני שלישי מהסדרה הנוכחית). הקפדנו על תרגום נאמן למקור - גם במקומות הקשים השתדלנו שלא לשנות, לא לעבד ולא לקצר, אלא להשאיר את הדברים "בלשון הרב". השינויים היחידים שביצענו הם פתיחת מאות ראשי תיבות ותיקון טעויות דפוס מוכחות.

עם זאת כמובן שהתרגום הוא על אחריות המערכת בלבד.

עלימנא להקל על הלומד, הוספנו לפני כל שיחה פתיח, ולאחר כל שיחה - סיכום ממצה.

• • •

ברצוננו להודות ל"ועד להפצת שיחות" על העמל הרב שהושקע על ידם בהכנת הסדרה המקורית.

תורת חב"ד לבני הישיבות

פנימית וממשית על האדם].

חג השבועות, זמן מתן תורתנו, הוא הזמן שבו נתן הקב"ה לישראל את התורה והמצוות, וישראל קיבלו אותן על עצמם באמירת (ובאופן של) "נעשה ונשמע" - בדוגמת ענין קצירת התבואה, כשנשלם גידול התבואה והיא נקצרת ע"י האדם; אבל אעפ"כ, אין זו אלא קבלה במחשבה ודיבור, ועדיין חסר ענין המעשה⁴² (אסיפת הפירות לרשותו של אדם) - המשכת הדבר והבאתו בפועל בחיי היום יום.

וזוהו החידוש והיתרון שבחג הסוכות: כאשר עובר הזמן שבין שבועות לסוכות (ועבודת השם שבו), ובמשך זמן זה, ובמצבים השונים המזדמנים בחיי היום יום, מתנהגים ישראל ע"פ התורה ומצוותיה - הנה עי"ז נשלם ענין "באספך את מעשיך מן השדה": כבר נאספה התבואה (הרוחנית) לרשותו הפרטית של האדם, ועבודת התורה ומצוות (התבואה הרוחנית) מובטחת גם במעשה.

ומזה מובן, שגודל השמחה דחג הסוכות קשור ל"איסוף" ה"תבואה" הרוחנית - וכן הוא בפשטות, שענין השמחה דסוכות הוא שמחה של מצוה (שמחת לולב ושמחת ישיבה בסוכה⁴³).

ז. אבל כאן עולה לכאורה השאלה: הלא לאחר קבלת התורה מצינו דוקא, שלא זו בלבד שהיא חסרון אצל ישראל בשמירת התורה ומצוות כדבעי, אלא עוד זאת, שנכשלו בחטא העגל, שהוא החטא הכי חמור - היפך האמונה (דחג המצות ו)ב"אנכי ה' אלקיך" דחג השבועות; ואם כן איך אפשר לומר, שבזמן זה שבין קבלת התורה לחג הסוכות נעשה ענין אסיפת התבואה?

והביאור בזה, דאדרבה - היא הנותנת: כיון

שמבלי הבט על גודל הירידה שע"י חטא העגל, נתעוררו ישראל אח"כ בתשובה, עד שפעלו את ענין "סלחתי כדברך"⁴⁴ - הרי זה גופא הוכחה, שענין התורה ומצוות "נאספך" אצל ישראל באופן קבוע ותמידי, עד שאין בכח שום דבר בעולם להפסיקו ולנתקו.

וההסברה בזה:

על המעלה שישנה בבעלי תשובה ביחס לצדיק כתב הרמב"ם⁴⁵, אשר (לא זו בלבד שהבעלי תשובה הוא "אהוב ונחמד" .. לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם), אלא יתירה מזו -) "שכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו". ובהמשך דבריו: "אמרו חכמים⁴⁶ מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם".

ומזה שהוסיף הרמב"ם "כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם" (ובפרט, ששינה מלשונו לפני זה: "ששכרו הרבה") - מובן בפשטות, שהעילוי דבעלי תשובה מצד זה ש"טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו" אינו רק בנוגע (לקבלת) שכר, היינו, דכיון שעבודת ה' עולה לו ביגיעה יתירה ובכבישת היצר, ממילא מגיע לו שכר גדול יותר, כמחז"ל⁴⁷ "לפום צערא אגרא" - אלא זוהי מעלה גבוהה יותר באדם ובעבודת ה'⁴⁸.

ואחד הביאורים בזה: מי שלא "טעם טעם חטא", אי אפשר לידע בוודאות גמורה שדרגת הצדקות שלו תמשך תמיד בכל המצבים. יתכן שצדקותו היא בשלימות מפני שלא נתנסה בנסיגות אחרים או גדולים יותר, אבל אילו יצויר שמאיוזו סיבה שתהיה יעמוד במצב אחר,

(44) רש"י תשא לג, יח. ועוד.

(45) הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(46) ברכות לד, ב (בשינוי לשון).

(47) אבות ספ"ה. וראה שמונה פרקים להרמב"ם פ"ו.

(48) עיין שמונה פרקים שם.

(42) באופן אחר קצת י"ל - במתן תורה היה ענין דלימוד התורה שעיקרו במחשבה ודיבור, ולא מעשה המצוות. - וי"ל שזוהו בהתאם לדברי המדרש (הגיל הערה 31) שבשבועות התבואה בפנים אבל לא פירות האילן, כי תבואה היא תורה והפירות מצוות, כנ"ל.

(43) ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 166 הערה 25. וש"נ.

מבוא

לקוטי שיחות - זהו השם הבלתי יומרני שבו בחר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע לכנות את יצירתו התורנית המרכזית, המונה ל"ט כרכים על סדר התורה והמועדים. סדרה זו מכילה למעלה מאלף ביאורים מקיפים ומרובי עמודים, גדושים בשפע של הערות, השוואות ומראי מקומות, העוסקים בכל מקצועות התורה.

"שיחות" אלה - כפי שהן מכונות בפשטות - הן מבחר מתוך כמות בלתי נתפסת של דברי תורה שנשא רבנו זי"ע במשך למעלה מארבעים שנות נשיאותו, במהלך "התוועדיות" שנערכו בשבתות ובמועדים ושנמשכו שעות ארוכות. מדי שבוע בשבוע נבחרה שיחה מסוימת עלידי צוות תלמידי חכמים, ולאחר עריכה נמסרה לידו הקדושה של רבנו זי"ע לשם הגהה מדוקדקת ועריכה סופית על ידו, שכללה הוספות רבות. ברבות הימים כונסו "ליקוטים" שבועיים אלה לשלושים ותשעה כרכים.

השיחות כוללות חידושים, עיונים וביאורים בעניינים שונים ומגוונים: מהם - חידושים על דרך הנגלה, המבארים עניינים סתומים בש"ס, ברמב"ם או בשולחן ערוך ונושאי כללי; מהם - ביאורי עניינים בפנימיות התורה, תורת הקבלה והחסידות, על-פי דרך חסידות חב"ד; מהם - ביאורים מחודשים בפירוש רש"י על התורה, על-פי הדרך החדשה שסלל רבנו זי"ע בלימוד "פשוטו של מקרא"; מהם - עיונים בדרך הדרוש והאגדה על מדרשי הפרשה והמועד; מהם - שימוש בענייני הפרשה או המועד לשם הפקת לקחים והנחיות להתמודדות עם העולם המודרני ואתגריו; ורובן ככולן של השיחות עוסקות ביותר מתחום אחד מאלו.

למותר להכביר מלים על גאונותו הכבירה של רבנו זי"ע המשתקפת מתוך השיחות - גאונות שצדה השני הוא פשטות, שכן חידושו הנפלאים של רבנו זי"ע מעוגנים היטב בפשוטם של דברים. פעמים רבות, לאחר שהברקה נפלאה שחידש רבנו זי"ע מאירה באור חדש את הסוגיא בש"ס, את ההלכה ברמב"ם או את פירוש רש"י על התורה - דומה על המעיין כאילו זהו פירוש הראשוני של הדברים, עד כדי תהייה כיצד עלה בדעתו לפרש את הדברים אחרת.

(ואדרבה - בעיקר³⁵) לענין התבואה ברוחניות - תורה³⁶ ומצוות (כידוע שהתורה נקראת בשם תבואה³⁷ ולחם³⁸, ומאי פירות מצוות³⁹), דתבואה זו שייכת לכו"א מישאל; ושלושת הזמנים ד"חודש האביב", "חג הקציר" ו"חג האסיף" הם שלשת השלבים בצמיחת התבואה הרוחנית בחיי עם ישראל [אלא שבנוסף לכך, בהיות בני ישראל על אדמתם, דבר זה "משתלשל" גם בגשמיות, כך שקביעות אופן השמחה היא גם בהתאם לתבואה הגשמית].

ו. ואחד הביאורים בזה:

חג המצות, זמן יציאת מצרים, מציין ומורה את ההתחלה והיסוד של עבודת ה'. ביציאת מצרים נפעל ונתחדש בישראל (בראותם את כל הנסים וכו') ענין האמונה ("וירא ישראל גו' ויאמינו בה' גו'⁴⁰"), והאמונה היא היסוד של עבודת ה'. אבל מאידך, הרי היא רק היסוד, אך אין זו עבודת ה', מצוות בפועל - היינו שעדיין אין כאן "תבואה" שנשלם גידולה (וכן היה סדר הענינים בזמן בפשטות, שיציאת מצרים היתה בתחילה, לפני שניתנו תורה ומצוות לישראל).

[יתירה מזו: האמונה לבדה יכולה להיות כמאמר הידוע⁴¹ "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא", היינו, שמבלי הבט על זה שהוא מאמין באמונה שלימה במציאות הבורא, ויודע שגם הצלחתו בגניבתו תלויה ברצון הקב"ה - דמטעם זה "אפום מחתרתא רחמנא קריא" - הנה אין האמונה פועלת עליו לשמוע בקול הקב"ה ולא לגנוב, כי לאו דוקא שתהיה לאמונה השפעה

ביארו חז"ל²⁸, שהדבר נובע מהחילוקים שבין הרגלים בענין מצב תבואת השדה:

פסח הוא ב"חודש האביב"²⁹, שבו עדיין לא הבשילה התבואה (לגמרי), ולכן אין בו שמחה, כי עדיין אי אפשר לידע בבירור אם התבואה תהיה כדבעי;

שבועות הוא "חג הקציר"³⁰ - זהו הזמן שבו נשלם כבר גידול התבואה והיא עומדת לאחרי קצירתה, ולכן מתחילה אז השמחה; אבל שמחה זו עדיין אינה בשלימותה, לפי שהתבואה עדיין נמצאת בשדה³¹ ואינה אסופה (ובפרט - רובה) באופן שיהיה אפשר ליהנות ממנה.

סוכות הוא "חג האסיף" . . . באספך את מעשיך מן השדה³² - זהו זמן איסוף התבואות מן השדה והבאתן אל הגרנות והבתים; ומאחר שיבול הארץ כבר מוכן ומזומן ליהנות ממנו, הרי זה מעורר את השמחה בשלימותה - שלש פעמים שמחה.

והנה, התורה היא נצחית³³, בכל מקום ובכל זמן, והיא קשורה לכל אחד ואחת מישראל. ואם כן מובן שענין השמחה שבשלושת הרגלים (בשייכות לתבואת השדה) אינו מוגבל לזמן שהיו ישראל על אדמתם, כשהיה (עיקר) מזונם הגשמי תלוי בשלשה זמנים אלו.

ובהכרח לומר, שבזה שהתורה מקשרת את השמחה לשלושת הרגלים לתבואת הארץ, הכוונה היא³⁴ לא רק לתבואה במובנה הגשמי, אלא גם

(28) יל"ש אמור רמז תרנ"ד (מפסיקתא דר"כ (הוצאת באבער) פסקא אחרייתא דסוכות).

(29) בא יג, ד. משפטים כג, טו. תשא לד, יח. ועוד.

(30) משפטים כג, טז. ועד"ז בתשא שם, כב.

(31) ראה רש"י משפטים שם ד"ה באספך - ובמדרש שם, שבשבועות "התבואה נכנסת בפנים" אלא "שפירות האילן נדונין" (והשמחה דחג הסוכות היא כי אז "התבואה ופירות האילן בפנים"). ואכ"מ. - וראה לקמן הערה 42.

(32) משפטים שם.

(33) תניא רפ"ז, ובכ"מ.

(34) ראה גם אור התורה משפטים ע' אקעח ואילך. ספר המאמרים תר"ל ע' קלב. ע' רה"ו. וראה ד"ה חג האסיף תשמ"ג (ספר המאמרים - מלקט ח"א ע' תמא).

(35) ולהעיר מהמאמר הידוע "התורה מדברת בעצם בעלונים ורומזות בשניות בתחתונים" (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. וראה של"ה יג, ב ואילך).

(36) ראה גם ספר המאמרים תר"ל ע' קלז. שם ע' ריג.

(37) ראה סנהדרין מב, א ובתורה ורב תבואות שם.

(38) משלי ט, ה. חגיגה יד, א. ועוד.

(39) סוטה מו, סע"א.

(40) בשלח יד, לא.

(41) ברכות סג, א (בגירסת הע"י. וראה דק"ס שם).

שיחותיו של רבנו ז"ע עוסקות, כאמור, במגוון נושאים רבים ושונים; אך יחד עם זאת, דומה שניתן למצוא עקרונות מרכזיים השזורים כחוט השני בתורתו של רבנו בכלל, ובסדרת "לקוטי שיחות" - בפרט. עקרונות אלה אינם חידושיו של רבנו ז"ע, ומקורם טהור בדברי גדולי ישראל בכל הדורות; אולם רבנו ז"ע בשיחותיו הקדושות פיתח אותם לכדי משנה סדורה ומעמיקה, ויישם בפועל ובשיטתיות כפי שלא עשה איש לפניו.

עקרונות אלו מיוצגים בשלושה ביטויים שהיו שגורים על פיו הקדוש של רבנו ביחס לתורתו הקדושה, ומופיעים מאות פעמים גם במסגרת "לקוטי שיחות": **תורה אחת, תורת אמת ותורת חיים**. שלושה ביטויים מוכרים ובסיסיים לכאורה, אך רבנו ז"ע מגלה בהם עומק לפנינו מעומק.

א. תורה אחת

בתורה קיימת, לכאורה, חלוקה לתחומים רבים ושונים זה מזה, שלכל אחד דרכי לימוד משלו, כללים משלו וסגנון משלו: תורה שבכתב ותורה שבעלפה; נגלה שבתורה ופנימיות התורה; פשוטו של מקרא ומדרשו; הלכה ואגדה; פשט, רמז, דרוש וסוד.

אך אין אלה חלקים שונים ונבדלים, אלא רבדים מקבילים של תורה אחת, תואמים זה לזה ומלווים זה בתוך זה. התורה אינה מפוצלת לחלקים, אלא היא מופיעה ומתפרשת בכל עולם לפי כלליו והגדרותיו: בעולמו של "בן חמש למקרא" היא מופיעה כ"פשוטו של מקרא", ונלמדת על-פי כללי הפשט; ואילו בעולמות הדרוש והרמז, למשל, מופיעים אותם עקרונות עצמם בלבוש של דרוש או רמז. בהתאם לכך, כל פירוש בדרך פשוטו של מקרא - יש לו מקבילות בדרך הדרש וההלכה; כל שיטה או דעה בנגלה שבתורה - יש לה מקור בפנימיות התורה.

עיקרון זה בולט כמעט בכל שיחה ושיחה ב"לקוטי שיחות". אין כמעט שיחה שעיסוקה מוגבל לתחום אחד בלבד. הדבר בולט במיוחד בשיחות העוסקות ב"פשוטו של מקרא", שבהן מצוי לרוב שהביאור בדרך הפשט הופך לבסיס לביאורים מקבילים ברבדים אחרים בתורה - "ענינים מופלאים" בדרך הדרוש וההלכה, ואף "יינה של תורה" בדרך החסידות, כשפירטי הביאורים תואמים את הביאור בדרך הפשט. שיחות שעיקרן הוא ביאור בש"ס או ברמב"ם - מסתיימות אף הן בביאור מקביל בדרך הדרוש והחסידות.

והוא הדין בתחומים שונים שבכל רובד בפניעצמו: אם ישנם שני תנאים, אמוראים או פוסקים החולקים זה עם זה, גם בתחומים שונים ורחוקים זה מזה - תימצא נקודתן המשותפת של המחלוקות, הגישה העקרונית הכוללת

שהוא (מבקש להפסיקו, ו) מוכר את השדה. ועל-דרך-זה בנדון דידן: אפילו כשהנהגת אדם היא באופן שהתורה אינה שייכת אליו בגלוי, הרי התורה היא שלו (ירושא ואחוזה), בכל המצבים והתנאים¹⁷.

ג. כבר הוזכרו פעמים רבות דברי השל"ה¹⁸ שבפירוש רש"י על התורה יש "ענינים מופלאים". ובנדון דידן:

כאמור לעיל (בתחילת השיחה), יש בפרשת וזאת הברכה מ"ענין המועד" דשמחת תורה, והיינו, מה שכמה פסוקים תיכף בתחלת הפרשה מדברים בענין התורה - "ה' מסיני בא ג' אף חובב עמים ג' תורה צוה לנו משה ג'". אלא שלכאורה קשורים פסוקים אלו (לא לשמחת תורה - "גמרה (סיומה) של תורה"¹⁹, אלא) לחג השבועות, זמן מתן תורתנו²⁰.

אבל לפי הדגשת רש"י שהחידוש ד"מורשה קהלת יעקב" הוא "אחוזה", בדוגמת "שדה אחוזה", מובנת השייכות של פסוק זה לשמחת תורה דוקא. דאע"פ שמתן תורה שייך לחג השבועות, הרי ענין "מורשה קהלת יעקב" - היות התורה ירושה ואחוזה של ישראל - שייך לשמחת תורה דוקא.

ד. ויובן זה בהקדים המבואר בכמה מקומות²¹,

17) ראה גם י"ש ומדרש לקח טוב כאן (וכן הוא בספרי כאן לכמה גירסאות - ראה ספרי הוצאת פינקעלשטיין הארואוויטץ). שמר"ר פ"ג, ז.

וידועים דברי הרמב"ם (באגרת השמד, וכן באגרת תימן) דירבעם בן נבט (שהוא יוצא מהכלל דכל ישראל שיש להם חלק לעולם הבא - סנהדרין ר"פ חלק) נענש גם על ביטול עירוב תבשילין וכיו"ב.

18) במס' שבועות שלו (קפא, א).

19) לג, ב ואילך.

20) טא"ח סתרס"ט. רמ"א שם.

21) ראה גם לקוטי שיחות ח"ט ע' 237-8.

22) אור התורה שמיני עצרת ע' איתשעט ואילך. ובכ"מ. וראה ד"ה ביום השמיני עצרת תש"מ רפ"ב (ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' סד). וש"נ.

שהטעם שקבעו את שמחת תורה בחג שמיני עצרת, ולא בחג השבועות זמן מתן תורתנו, הוא מפני שהשמחה דשמחת תורה היא בשייכות לנתינת הלוחות השניות ביום הכיפורים²³ (דשמיני עצרת בא בהמשך ליום הכיפורים ולאחריו), דכיון שנתנית הלוחות השניות היתה כתוצאה מתשובתם של ישראל, לפיכך נתינה זו דוקא מעוררת בישראל את השמחה הכי גדולה.

וצריך להבין: אף שבכמה ענינים שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו²⁴, הרי הוא נקרא בתורה בשם יום השמיני, לפי שחג שמיני עצרת הוא (גם) המשך לשבעת הימים דחג הסוכות שלפניו²⁵.

ומזה, שגם השמחה דשמיני עצרת (מצד שייכותה לנתינת הלוחות השניות ביום כ"ז) יש לה שייכות (ויתירה מזו - היא באה בהמשך) לשמחה של שבעת ימי הסוכות.

ודרוש ביאור - מהו תוכן השייכות של השמחה שבחג הסוכות לשמחה שעל נתינת הלוחות השניות²⁶?

ה. ואחד הביאורים שיש לומר בזה:

בנוגע לכך שהשמחה בחג הסוכות היא ביתר שאת²⁷ מאשר השמחה שבשאר הרגלים - דבחי הסוכות נאמר בתורה הציווי על השמחה שלש פעמים, משא"כ בשבועות (רק פעם אחת) ובפסח (שבו לא הוזכר כלל ענין השמחה) -

23) תענית כו, ב במשנה ובפרש"י שם.

24) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

25) וראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 227. וש"נ.

26) במדרש שבהערה 28 שהשמחה דחג הסוכות היא "לפי שנטלו הנפשות דימוס (שלחם) ביוהכ"פ", היינו שגם השמחה דחג הסוכות קשורה לתשובה דיוהכ"פ [וראה אור התורה שם (ע' איתשפ ואילך) וד"ה ביום השמיני עצרת הנ"ל (ובמקומות שנשמנו שם), שלכן נקבעה השמחה על לוחות שניות (לא תיכף, למחרת יוהכ"פ, אלא) בסיום חג הסוכות]. אבל מסתבר לומר שהשייכות היא גם לתוכנו של חג הסוכות המפורש בקרא, כדלקמן בפנים.

27) ראה רמב"ם הל' לולב פ"ח ה"ב "שמחה יתירה", שם ה"ד "מצוה להרבות בשמחה זו".

העומדת בבסיס שיטתו של כל אחד מהחולקים. כך מבארות שיחות רבות את היסוד העקרוני המשותף למחלוקות שונות בין הבבלי לירושלמי, בין בית-שמאי לבית-הלל, ואף בין הרמב"ם לרמב"ן. בכך צועד רבנו ז"ע בדרכו של הגאון הרוצ'ובי, שאף הוא נודע בשיטה זו של גילוי עקרונות משותפים המיושמים בתחומים רבים ושונים.

ב. תורת אמת

ידועים דברי חז"ל ביחס למחלוקות בתורה: "אלו ואלו דברי אלקים חיים". האמת שבתורה אינה מצטמצמת לעמדת הלכה למעשה בלבד, אלא היא רחבה דייה כדי לכלול בתוכה את כל הדעות והשיטות - גם אלו שלא נקבעה הלכה כמותן. כל אלו חלק מהתורה הן, ומאחר שהתורה היא "תורת אמת" - כולן בכלל אמת הן.

רבנו ז"ע בשיחותיו עומד רבות על עיקרון זה כביטוי מובהק לאמונה בקדושת התורה ובנצחיותה, ואף מייחס לו משמעות מעשית: אמנם ההלכה, במובנה הראשוני והפשוט, נקבעת על-פי דעה אחת; אך במישור הרוחני של "תיקון הדעות", שבו ניתן לקבל את הדעות השונות מבלי שתהיה סתירה ביניהן - כל דעה שהובאה בתורה אינה רק אמת, אלא גם בסיס והנחייה לעבודת הבורא.

רבנו ז"ע אף מוסיף ומרחיב את תחולתו של עיקרון זה מעבר למקובל בדרך-כלל: לא רק דעות שנקטו בהם תנאים ואמוראים, אלא גם דעה שהובאה כאפשרות ונדחתה, "הוא אמינא" בלבד - מאחר שהוזכרה בתורה, אף היא בגדר "תורת אמת" היא (אמת הניתנת ליישום במישור הרוחני בלבד, כמובן); אפילו טענותיהן של אומות-העולם שהובאו בתורה - מן ההכרח שיש להן מקום בעומק ופנימיות הדברים.

והוא הדין לדברים שלא נאמרו במפורש בתורה, אך הם מהווים חלק ממבנה התורה. שגור היה בפיו של רבנו ז"ע: "סדר בתורה - אף הוא תורה". שום דבר בתורה אינו מקרי או מאולץ. אם פרשה מסוימת נכתבה במקום מסוים, או סיפור כלשהו הובא במסכת מסוימת - אין זה משום שלא היה מקום טוב יותר; מן ההכרח שישנה סיבה הקושרת את הדברים למקום זה, וסיבה זו אף היא חלק מ"תורת אמת" היא.

מכאן נובע חידוש נוסף שחידש רבנו, ומצוי לרוב בשיחותיו: פירושים שונים, רחוקים בתוכנם ככל שיהיו, שנאמרו על פסוק אחד - מן ההכרח שישנה שייכות תוכנית ביניהם, שאם לא-כן לא היו נאמרים על פסוק אחד; ושייכות זו - אף היא תורה היא.

אחזתו¹²; דכיון שזוהי אחזתו, הרי היא נשאת קשורה אליו לעולם¹³.

ועל-דרכיה הוא בעניינו: ענין זה שישאר נשאים לעולם קשורים ואגודים בתורה, יהיה מצבם אשר יהיה (ואפילו כשנמסרים בידי אומות העולם) - נובע מזה שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב", היינו שהתורה היא ענין של ירושה ואחזתה.

[ועפ"ז יומתק מה שלא הסתפק רש"י בלשון "אחזתה", אלא הוסיף גם את צד השלילה¹⁴, ולא נעזבנה" - כי גם לאחר שדימה רש"י ענין "מורשה קהלת יעקב" ל"שדה" אחזתה¹⁵, עדיין נותר הצורך להדגיש שבאמירתם של "צדיקים וטוביהם" "תורה צוה גו"¹⁶, כוונתם היא, שאין הדבר (רק) באותו האופן אשר בשדה אחזתה (שבפועל יכולה שדה זו לצאת מרשות בעל האחזתה למשך זמן), אלא "אחזתה" דישאל הוא יתר על כן, באופן של "ולא נעזבנה"].

ובזה מתורצת עוד שאלה בענין "מורשה קהלת יעקב": מאחר שהתורה באה לישראל בדרך ירושה (היינו מאב לבן¹⁷), הרי נמצא לכאורה, שבאם האב המוריש אינו תלמיד חכם (ועל אחת כמה וכמה באם אינו שומר תורה ומצוות רח"ל) ואין בידו תורה ח"ו - אין התורה יכולה להגיע אל הבן¹⁸!

ולכן הדגיש רש"י שהדבר הוא בדוגמת "שדה" אחזתה¹⁹, דכיון שהיא "אחזתו", הרי הקשר של השדה לבעל האחזתה אינו נפסק, אפילו בשעה

צדיקים וטוביהם דבקו בכ ולא משו מאחריו²⁰. . . ישא מדברותיו, מקבלים גזרותיו ודתותיו בשמחה, ואלה דבריהם - תורה כו"; דקשה, מהי השייכות של "דבריהם", תורה צוה גו" לענין "מקבלים גזרותיו כו"? ולכן פירש רש"י שב"מורשה היא לקהלת יעקב" כוונתם לומר "אחזתה ולא נעזבנה" (על-דרכ לשון רש"י לפני זה, "דבקו בכ ולא משו מאחריו").

אבל צריך להבין: מהו קישור הענינים בין "אחזתה ולא נעזבנה" לזה שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב", ענין של ירושה? ולכאורה, הרי "דברים" אלו עצמם ("אחזתה ולא נעזבנה") היו ראויים להאמר גם אילו ניתנה התורה לישראל בתורת מתנה או "לקח טוב" וכיוצא בזה.

ואדרבה: בירושה, הבאה מאליה וממילא, אין ודאות רבה כלל שיתקיים "אחזתה" ע"י היורשים - אחיזה והשתדלות של ישראל בשמירת התורה שירשו.

ב. ויש לומר, שרש"י סילק שאלה זו מעיקרא בדיוק לשונו - "אחזתה", דלכאורה: איך נופל לשון אחזתה על התורה? ובכתובים שלפני זה, ובפרט במצות הקהל, מצינו שנקט הכתוב בזה לשון שמיעה, לימוד, שמירה, וכיוצא בזה²¹.

אלא, לשון "אחזתה" כאן אינו מלשון אחיזה, החזקה בדבר, אלא הוא מלשון אחזתה, ירושה²². וכוונת רש"י בזה היא לרמוז לדין "אחזתה שלמדנוהו מקודם (בפרשת בהרי"י) - ששדה אחזתה שמכרה אדם, חוזרת לבעלים בשנת היובל, "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל

(12) בהר שם, יג.

(13) שלכן גבי הלוי, גם בתיהם נגאלים "כי . . . היא אחזתם" (בהר כה, לג ובפרש"י. וראה שם, לד ובפרש"י).

(14) ובפשטות י"ל הטעם, כי הוא ע"ד לשון רש"י בפסוק הקודם "דבקו בכ ולא משו מאחריו".

(15) ראה סנהדרין צא, סע"ב "מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה כו".

(16) להעיר מנדרים פא, א (וברש"י ותוס' שם). - ובספר עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ב פכ"ח, ח"ה פ"ג) שירושה אינה (רק) מאב לבן (כמו נחלה) אלא גם הבאה ממקום אחר, "מן הרב לתלמידו".

(7) משלי ד, ב.

(8) שלכן ארז"ל (אבות פ"ב מ"ב) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך.

(9) וראה לשון הרא"ם כאן: ונחזיקנה לא נעזבנה.

(10) ראה רש"י ס"פ ויגש. ועוד. ולהעיר מספר השרשים להרד"ק ערך אחז - דאחיזה ואחזתה הם משרש אחד. וראה בחיי ס"פ ויגש.

(11) כה, י ואילך.

ג. תורת חיים

רבנו ז"ע נהג לצטט תדיר את פתגמו של הבעש"ט על המשנה "הקורא את המגילה למפרע - לא יצא": הקורא את המגילה ואינו רואה בה אלא סיפור שאירע "למפרע", בעבר - לא יצא ידי חובתו, שכן מטרת קריאת המגילה אינה לשם סיפור בעלמא, אלא כדי להפיק ממנה לקחים והוראות לחיי האדם בעולמו.

רבנו ז"ע הרחיב עיקרון זה לכל פרט ופרט בתורה, בלי יוצא מן הכלל - בין אם המדובר הוא בחידושים בנגלה שבתורה, בביאורים עמוקים בפנימיות התורה, או בביאור פירוש רש"י על התורה לפי רמת ההבנה של "בן חמש למקרא". שום ביאור עניין בתורה אינו שלם אם אינו כולל גם הוראה לאדם בעבודתו את בוראו.

והיה רבנו ז"ע מוסיף ומטעים, שאין די בהוראה מיוחדת לאנשים מסויימים או לנסיבות מיוחדות: כל עניין ועניין בתורה - יש בו הוראה לכל אדם מישראל, מהגדול שבגדולים ועד הקטן שבקטנים, בכל המקומות, בכל הזמנים ובכל הנסיבות. בפרט היה רבנו ז"ע מדגיש את ההוראות המיוחדות לדורנו - דור "עקבתא דמשיחא" מחד גיסא, ודור הנאלץ להתמודד עם אתגרים וקשיים מסוג שמעולם לא היה לפניו - מאידך גיסא.

ואף עניין זה משתקף בסדרת ה"לקוטי שיחות": אין לך שיחה - ויהיה עיקר תוכנה אשר יהיה - שאינה מסתיימת בהוראה בעבודת האדם לבוראו; ובארבעת הכרכים הראשונים - זהו לרוב הנושא המרכזי של השיחה.

•

לא ניתן לסיים, כמובן, מבלי לציין את הנושא שבו ראה רבנו ז"ע את מטרת חייו, שמופיע בסיומה ובחותמה של כמעט כל שיחה משיחותיו, ושרבות מהן מוקדשות לו באופן בלעדי - ביאת המשיח והגאולה השלמה.

גם בתורת הגאולה והמשיח גילה רבנו ז"ע חידושים וביאורים רבים, החל מהגדרת אישיותו ותפקידיו של המשיח עצמו וכלה בתקופות השונות שיתקיימו לעתיד לבוא; וככל ענייני התורה, היתה תורת הגאולה עבורו "תורת חיים" - לא עיסוק תיאורטי בעניינים שיתרחשו איפעם בעתיד, אלא דיון מעשי מאין כמוהו, מתוך ציפייה לביאת המשיח "בכל יום שיבוא".

יהי רצון שבזכות העיסוק בתורתו של רבנו ז"ע, שהקדיש את כל ימיו, כל זמנו וכל כוחותיו למען הבאת המשיח והגאולה - נזכה במהרה לגאולה האמיתית והשלמה.

ברכה ג' סוגיא בפרשה

כוונת דברי רש"י "אחזנה ולא נעזבנה" - לדמות את התורה ל"סדה אחזנה", החוזרת לבעליה ביוכל • מדוע נקבע הפסוק "תורה צוה לנו משה" בקריאת התורה של שמחת-תורה, ולא בקריאת התורה של חג השבועות? • "חודש האביב", "חג הקציר" ו"חג האסיף" - בעבודתם הרוחנית של בניישראל • ביאור נפלא במהותו של יום שמחת-תורה

"מורשה קהלת יעקב" הוא - "אחזנה ולא נעזבנה".

וביאר המפרשים, שפירוש רש"י זה בא בהמשך לפירושו בפסוק הקודם לו, "אף חובב עמים גוי ישא מדברותיך", שפירשו רש"י (בפירושו השני) "אף בשעת חיבתן של אומות העולם. . . ומסרת את ישראל בידם. . . כל

לא שייך (ע"ד הפשט*) הגדר דירושה**.

(5) רא"ם כאן.

(6) ולכאורה עכ"ל דמ"ש רש"י "ואלה דבריהם" הוא גם לפירושו הראשון ב"אף חובב עמים גוי" (דאל"כ איך מתאים הפסוק "תורה צוה לנו משה גוי" באמצע דברי משה?) - ובא בהמשך לפרש "ישא מדברותיך, נשאו עליהם עול תורתך" (שהוא ע"ד לשונו בפי' הב' "מקבלים גזרותיך כו") "ואלה דבריהם תורה גוי".

(*) וגם ע"ד החסידות - ראה אור התורה ע' תשטב (וראה אור התורה תשא ע' איתתקעא). - וראה לקוטי תורה פרשתנו (צד, ט).

(**) אבל ראה וארא (ו, ח) "ונתתי אותה לכם מורשה" (ובפשטות הכוונה, שהקב"ה נתן ארץ ישראל לבני ישראל והם מורשים אותה לבניהם אחרים) - וא"כ גם בנדון דידן מתאים לומר שהקב"ה נתן (וצוה) לנו את התורה "מורשה קהילת יעקב" (ולהעיר מבעה"ט וש"ך עה"ת כאן בדיוק "מורשה ולא ירושה"). וראה תרגומים כאן "מסרה ירושה", "יהבה ירתו".

אלא שבכל אופן, לכאורה מחזור יותר לומר ענין הירושה בשייכות למשה מלגבי הקב"ה.

א. כבר נתבאר כמה פעמים: בענין הקריאה של פרשת (וזאת ה) ברכה בשמחת תורה, שאע"פ שהובאו במפרשים כמה טעמים לכך שפרשה זו נקראת ביום טוב האחרון של חג, מסתבר לומר, שבנוסף להם יש בפרשה זו (כמו ברובן ככולן של הפרשיות שקורין) גם מ"ענין המועד".

והנה, בין הפסוקים בפרשה שמדובר בהם בגלוי בענין התורה - ענינו של מועד זה - הוא הפסוק: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".

ורש"י בפירושו על הפסוק [לאחרי שהדגיש שהתיבות "תורה צוה לנו משה" (אינם ענין בפני עצמו, אלא) הם הקדמה לחלקו השני של הכתוב, כלומר, "תורה אשר צוה לנו משה) מורשה היא לקהלת יעקב"] ביאר שתוכן ענין

(1) ראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 237. ח"ד ע' 156. ע' 164. וש"נ.

(2) פרשתנו לג, ד.

(3) כפשטות לשון הכתוב. וראה רמב"ן ועוד כאן.

(4) והכרחו של רש"י - י"ל, כי הוקשה ליה: (א) מדוע נאמר "צוה לנו משה", ולא ככפסוק שלפניו "ישא מדברותיך", שהתורה היא דברי ה', (ב) מהו החידוש, ולמאי נפק"מ כאן שמשה לימד תורה לבני ישראל?

ולכן מתרץ רש"י שהיא הקדמה ל"מורשה קהלת יעקב", שהתורה באה לבני ישראל באופן דירושה, וענין זה שייך רק בקבלת התורה משה, ולא מאת הקב"ה שאצלו יתברך